

Tydliggörande pedagogik i förskolan

Referensdokument

Detta material ingår i studiekpaket NPF

Innehåll

Tydliggörande pedagogik i förskolan	1
Målgrupp	1
Förkunskap	1
Om innehållet	1
Tidsåtgång	1
<hr/>	
Moment 1 – Tydliggörande pedagogik	2
Inledning	2
KASAM – Känsla av sammanhang	2
Grunder – tydliggörande pedagogik	3
<hr/>	
Reflektionsfrågor	6
Arbetslag	6
Specialpedagog	6
Resursperson	6
<hr/>	
Moment 2 – Struktur, strategi och innehåll	7
Att tydliggöra strukturer	7
Att tydliggöra strategier	8
Att tydliggöra innehåll	9
<hr/>	
Reflektionsfrågor	10
Arbetslag	10
Specialpedagog	10
Resursperson	10
<hr/>	
Moment 3 – Visuellt stöd	11
Inledning	11
Varför visuellt stöd?	11
Olika former av visuellt stöd	12

Visuellt stöd i samtal	14
Ritprat och seriesamtal	14
<hr/>	
Reflektionsfrågor	17
Arbetslag	17
Specialpedagog	17
Resursperson	17
<hr/>	
Referenser	18

Tydliggörande pedagogik i förskolan

Målgrupp

Materialet vänder sig till dig som arbetar i förskolan.

Förkunskap

Till den här delen är det bra om du har grundläggande kunskaper om NPF. Därför rekommenderar vi att du först tar del av innehållet i [NPF i förskolan](#), [Adhd i förskolan](#) och [Autism i förskolan](#).

Om innehållet

Förskolans uppdrag är att alla barn ska ges förutsättningar och möjlighet att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Det står i skollagen och i andra styrdokument. Ett barn behöver alltså inte uppfylla kriterierna för en neuropsykiatrisk diagnos för att få stöd. Det ska förskolan och skolan alltid ge om det finns ett behov (Skollagen 2010:800). Så när du läser formuleringen barn med NPF så inkluderar det även de barn med liknande behov, oavsett om de har en diagnos eller inte.

Det är viktigt att alltid se individens unika förutsättningar i relation till lärmiljön och omgivningens bemötande och förhållningssätt, men också att ta hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå.

Här får du information om pedagogiska strategier som kan stödja alla barn i förskolan. Innehållet är speciellt viktigt för dig som möter barn med NPF.

Tidsåtgång

Räkna med 40 minuter för inläsning. Reflektionstid tillkommer.

Moment 1 – Tydliggörande pedagogik

Här får du information om vad tydliggörande pedagogik är och varför det kan vara bra att använda i undervisningen och aktiviteterna i förskolan.

Inledning

I skollagen står det att utbildningen ska vara likvärdig (Skollagen 2010:800). Det innebär att varje barn har rätt till en undervisning som utgår och utformas utifrån barnens individuella behov och förutsättningar. Att arbeta med tydliggörande pedagogik kan vara en väg för att få ännu fler barn att må bra i förskolan. Det är förskolans ansvar att skapa likvärdig utbildning för alla, trots olikheter (Skolverket, 2018).

Struktur och tydlighet

En del barn behöver mycket stöd och struktur i sin lärmiljö. För barn med NPF och för barn med liknande behov kan det vara nödvändigt att erbjuda struktur och tydlighet. Det krävs för att de ska kunna tillgodogöra sig undervisningen, känna sig trygga och vara så självständiga som möjligt. De allra flesta barn mår bra av förutsägbarhet, tydlighet och struktur. Därför kan de tydliggörande strategierna ni utformar i er undervisning och lärmiljö gynna alla barn i förskolan.

Lärmiljön och undervisningen ska bidra till att barnen utvecklas och får en känsla av sammanhang. För en del barn är det lättare att hitta en känsla av sammanhang i förskolan om undervisningen och lärmiljön är anpassad på ett bra sätt. För att kunna möta alla barn behöver arbetslaget kunskaper om barnen som individer men också kunskaper om NPF. Att arbeta med tydliggörande pedagogik kan bidra till att fler barn får en tillgänglig verksamhet i förskolan.

KASAM – Känsla av sammanhang

KASAM myntades av hälsoforskaren Aaron Antonovsky och är en förkortning av Känsla för sammanhang. Antonovsky visade i sin forskning att man mår mycket bättre då man har en känsla av sammanhang och att känslan uppnås när en situation är just begriplig, hanterbar och meningsfull. Det ger många positiva effekter och får oss att må bra (Antonovsky, 2005, Skolverket, 2019). Det gäller i förskolan, precis som i resten av livet.

KASAM:s tre delar

Ett barn som upplever sin dag i förskolan som begriplig, hanterbar och meningsfull har bättre förutsättningar att klara förskolans olika utmaningar. Känslan av sammanhang kan vara en motståndskraft vid utmaningar och en nyckel till motivation (Lorentz, 2018).

Begriplighet är förmågan att förstå, förklara och bedöma olika händelser. I aktiviteter och undervisningen är tydliggörande pedagogik ett bra verktyg för att göra verksamheten begriplig. Ett exempel på det är när man använder visuellt stöd.

Hanterbarhet är förmågan att hantera händelser. Det kan handla om att barnen är i ett sammanhang som de klarar av, känner sig trygga i och förstår. Men också när barnet kan påverka sin situation och vet vad det får bestämma över. Barnet behöver också veta att det finns någon som kan hjälpa till om det skulle behövas.

Meningsfullhet handlar om delaktighet och en känsla av att kunna påverka, förstå syftet i en situation och att en aktivitet är meningsfull att delta i.

I arbetslaget kan ni reflektera över era mål och förväntningar med aktiviteten och fundera på om alla barn kan delta. Är till exempel samlingarna lagom långa? Kan alla tillgodogöra sig aktiviteten? Är den möjlig för alla barn och är det tydligt för barnen vad de förväntas göra?

Grunder – tydliggörande pedagogik

TEACCH

Tydliggörande pedagogik har från början sitt ursprung i TEACCH som står för Treatment and Education of Autistic and Communication related handicapped Children. TEACCH grundades av Eric Schopler vid universitetet i North Carolina i början av 1970-talet. Målet var att utveckla ett strukturellt stöd till personer med autism i alla åldrar. TEACCH är ett habiliteringsprogram och pedagogiskt förhållningssätt som innefattar redskap och strategier för att förtydliga vardagen för individen och göra omvärlden mer förståelig (Mesibov et al., 2007).

Målet med TEACCH är att en person ska nå så hög grad av självständighet, självbestämmande och delaktighet som möjligt. I programmet tar man fram strategier och verktyg som grundar sig på observationer och kartläggningar av personens förmågor, intressen och behov (Mesibov et al., 2007). Det är viktigt att samarbeta med barnets familj för att man ska nå bästa resultat. Det bidrar ofta till en mer rättvis helhetsbild av barnets situation.

Struktur

Struktur är ett centralt begrepp som lyfts fram inom TEACCH. Det kan byggas på olika sätt och på olika nivåer. Utifrån TEACCH-begreppet har en modell som kallas Structured Teaching tagits fram (Mesibov & Shea, 2010).

Syftet med modellen är att försöka samla information och förstå hur personer med autism tänker, kommunicerar och agerar. Det kan till exempel handla om att bli trygg av att det finns rutiner, att det är svårt att se helheter eller att kommunicera verbalt. Med kunskapen som grund utformas strategier för att göra undervisningen mer strukturerad, begriplig och förutsägbar för barn med autism.

Målet med Structured Teaching är att barnens miljö ska vara förutsägbar och begriplig. Barnens styrkor är i fokus eftersom de kan vara ett stöd för svagare förmågor. Dessutom ses barnens intressen som en nyckel till att locka barnet till lärande. Det är också viktigt att stötta barnet i att använda en meningsfull kommunikation (Mesibov & Shea, 2010).

Strukturer i den fysiska miljön

Det är viktigt att analysera och reflektera över den fysiska lärmiljö som barnen möter. Det kan vara bra att skala av onödiga, röriga intryck och utsmyckningar i förskolan. Rummen i förskolan behöver organiseras och möbleras så att de inbjuder till olika aktiviteter. På så sätt får barnen möjlighet att fokusera på rätt saker.

Visuella scheman

När man utformar scheman i förskolan är det viktigt att de visar dagens aktiviteter kronologiskt och tydligt. Scheman skapar möjlighet till förberedelse för barnen. En del barn behöver individuella scheman för att få en struktur över dagen eller över en särskild händelse. Det kan också behövas för att barnen ska kunna vara så självständiga som möjligt (Klieman, 2014). Med schemat förtydligas vad som kommer att hända under aktiviteten eller förskoledagen och när det ska hända. Dessutom står händelserna i kronologisk ordning, vilket ökar förståelsen för aktivitetens helhet.

System för aktiviteter

Det kan vara viktigt för barn med NPF att ni i arbetslaget visar visuellt vad som ska göras, hur mycket som ska göras, när aktiviteten är färdig och vad som ska hända sedan.

Visuella strukturer

De visuella strukturerna handlar exempelvis om att visualisera det arbete som pågår och det som är färdigt. De förtydligar också instruktionerna om hur olika uppgifter ska utföras.

Rutiner

Det är viktigt att skapa och upprätthålla rutiner. Det avlastar tanken och arbetsminnet och minskar den osäkerhet som kan uppstå när något oförutsett händer (Mesibov et al., 2007). Rutiner kan också bidra till att barnens oro och känsla av stress minskar.

De nio frågorna

För att säkerställa att aktiviteten och lärmiljön blir förutsägbar kan ni sträva efter att alltid ge barnen svar på följande nio tydliggörande frågor:

1. Vad ska jag göra?
2. Var ska jag vara?
3. Vem ska jag vara med?
4. Hur mycket ska jag göra?
5. Hur ska jag göra?
6. När ska jag göra det?
7. Hur länge ska jag göra det?
8. Varför ska jag göra det?
9. Vad ska jag göra sedan?

Genom att försöka ge barnet svar på de nio frågorna kan strukturer och strategier bli tydligare. Då ökar barnens möjlighet att ta till sig undervisning och aktiviteter så att de lär och utvecklas. Barnet förstår vad som förväntas och oro och stress kan minska (Ingvar & Eldh, 2014).

Här kan du ta del av föreläsningen i sin helhet: Tillgänglig och inkluderande lärmiljö i förskolan del 1.

Reflektionsfrågor

Reflektionsfrågorna kan användas enskilt eller i grupp och formuleras om så att de passar olika yrkesgrupper.

Arbetslag

- Hur skapar ni en känsla av sammanhang i aktiviteter och lärmiljöer?
- Hur kan ni använda de nio frågorna på grupp- och individnivå i er planering?
- Vad innebär likvärdighet för er?

Specialpedagog

- Hur kan du främja arbetslagets arbete med att skapa en känsla av sammanhang?
- Hur kan du främja arbetslagets användning av de nio frågorna på grupp- och individnivå?

Resursperson

- Hur kan du bidra till att tiden på förskolan blir begriplig, hanterbar och meningsfull för barnet?

Moment 2 – Struktur, strategi och innehåll

Här får du information om vikten av att strukturera miljön, undervisningen och aktiviteterna i förskolan. Det handlar bland annat om hur ni i arbetslaget kan förtydliga och strukturera innehållet i undervisningen och aktiviteterna.

Att tydliggöra strukturer

Exekutiva funktioner

Många barn med NPF, har svaga eller outvecklade exekutiva funktioner. De exekutiva funktionerna är ett samlingsord för processer i hjärnan som bland annat är betydelsefulla för att man kan fungera målinriktat, planera och minnas instruktioner i flera steg (Otero et al., 2014).

Strukturstöd

I förskolan kan svagare exekutiva funktioner leda till utmaningar, eftersom det händer många saker i många olika miljöer under en dag. För barn med NPF är det extra viktigt att förskoledagen innehåller rutiner, förutsägbarhet och tydlighet. Därför är det bra om barnen har tillgång till olika former av strukturstöd.

Scheman och planering är ett slags strukturstöd. Det kan utformas som en bild eller med hjälp av konkreta föremål. Dagsscheman visar de aktiviteter som sker under förskoledagen. Ett schema över en enskild aktivitet kan visa vad som ska hända. Momentscheman är en planering över en instruktion och förtydligar i vilken ordning som barnen ska göra de olika uppgifterna. Det är viktigt att inte ha för långa sekvenser i ett schema. När schemat introduceras är det bra om du börjar med en bild. Då hinner barnet förstå vad bilden betyder. Därefter kan du succesivt utöka bildsekvensen i barnets takt.

Övergångar

Barn kan ha svårt att hantera alla de övergångar som sker under dagen i förskolan. Det kan handla om övergångarna från den ena aktiviteten till den andra, eller mellan olika moment under en aktivitet. Det kan också handla om fysiska övergångar som byte av rum eller att förflytta sig från en inomhusaktivitet till utevistelse. Genom att arbeta systematiskt med visuella scheman som visar övergångar kan man minska oro och svåra situationer (Gerland Aspeflo, 2015).

Förutsägbarhet

Ett annat sätt att ge strukturstöd är att ge barnen svar på de nio frågorna som nämnts tidigare, antingen i början av förskoledagen eller inför varje ny aktivitet i förskolan. Ibland behöver vissa barn både och. Informationen kan ges i form av bilder eller konkreta föremål. Det kan öka möjligheten så att barnen lyckas, samtidigt som det skapar trygghet och förutsägbarhet.

Konkretisera tid

Ett ytterligare sätt att ge strukturstöd är att konkretisera tid visuellt. För barn i förskoleåldern är förmågan att uppskatta tid inte fullt utvecklad. Tid är dessutom ett abstrakt begrepp som kan vara svårt att förstå, speciellt för barn med NPF (Wing, 2012). För att underlätta för barn som behöver det mest kan du arbeta med att tydliggöra tiden för alla i gruppen.

Det finns olika sätt att visualisera tid. Ett sätt är att visa aktivitetens början och slut. En del barn behöver använda ett timglas så att de själva kan se hur tiden går. Timstock är ett annat visuellt verktyg. Det visar hur tiden räknas ner med hjälp av lysdioder. Det är viktigt att det visuella stödet individualiseras och utformas efter barnens behov.

Att tydliggöra strategier

Det kan vara en stor utmaning för barn att hålla många saker i minnet samtidigt. De behöver överblick och de behöver förstå i vilken ordning uppgifterna ska utföras för att ett visst mål ska nås. Barn i behov av stöd med just detta behöver hjälp med att överblicka och strukturera sina aktiviteter. Därför är det viktigt att det finns olika former av strategistöd i aktiviteter och i lärmiljön.

Strategistöd

Strategistöd är det stöd som används för att förtydliga hur barnen kan arbeta i en aktivitet. Även om ni i arbetslaget ger muntliga instruktioner som är bra och tydliga räcker det inte alltid. Barnen måste kunna ta till sig instruktionerna, minnas dem och följa dem. Därför är det bra att komplettera den muntliga informationen med bilder eller annat visuellt stöd.

Alla barn behöver få möjlighet att förstå de aktiviteter de förväntas delta i. Därför blir det extra viktigt att ni i arbetslaget reflekterar över hur ni ger instruktioner till barnen. Kan ni variera dem eller ge instruktionerna på flera sätt? Det är också viktigt att reflektera över hur ni säkerställer att alla har förstått vad aktiviteten innebär.

Att tydliggöra innehåll

Innehållsstöd

Innehållsstöd handlar om olika sätt att förtydliga det barnen förväntas lära sig i undervisningen och aktiviteter. Det är ofta mycket information som barnen ska ta in och lära sig i förskolan. Därför behöver arbetslaget tänka kring hur ni kan göra innehållet mer tillgängligt och begripligt.

Redan när ni planerar aktiviteter i förskolan behöver ni i arbetslaget kartlägga barnens olika behov och styrkor. Utifrån det ni kommer fram till kan ni sedan välja lärmaterial och utforma aktiviteter i barngruppen.

Lärmaterial som är överskådligt är ofta bra att använda. Även om materialet är digitalt behöver du tänka på hur det presenteras. Ibland är det bra att konkretisera innehållet med exempelvis bildstöd.

Reflektionsfrågor

Reflektionsfrågorna kan användas enskilt eller i grupp och formuleras om så att de passar olika yrkesgrupper.

Arbetslag

- Hur tydliggör ni aktiviteterna på förskolan?
- Kan ni identifiera några utvecklingsområden kopplat till det?
- Fundera över hur ni använder er av strukturstöd i aktiviteterna på förskolan.
- På vilket sätt kan ni utveckla ert arbete med strukturstöd?

Specialpedagog

- Hur kan du främja arbetslagets arbete med att tydliggöra aktiviteterna på förskolan?
- Kan du identifiera några utvecklingsområden kopplat till det?

Resursperson

- Ser du behov av förbättringar i tydliggörandet av undervisning och aktiviteter? Vilka?
- Finns det något eller några sammanhang där du kan lyfta dina förslag på förbättringar till dina kollegor i arbetslaget?

Moment 3 – Visuellt stöd

Här får du information om vad visuellt stöd är och hur du kan använda det på förskolan.

Inledning

Inom tydliggörande pedagogik använder man många olika former av visuellt stöd, både i aktiviteter och i lärmiljön. Visuellt stöd kan vara bärande i sig, men det kan också komplettera muntlig information. Visuellt stöd hjälper barnen att få struktur, förutsägbarhet och att bli mer självständiga (Bryan & Gast, 2000). Det kan till exempel vara i form av bilder, fotografier, symboler, filmer eller fysiska föremål.

Visuellt stöd hjälper barn både i aktiviteter och i individuella samtal. Genom att ge visuell information underlättar ni förskoledagen för många barn. Ni bidrar till struktur, ordning och reda, lugn, förutsägbarhet och förståelse (Rutherford et al., 2020). För yngre barn och barn på en tidig utvecklingsnivå med en mer begränsad abstraktionsförmåga ska man använda visuellt stöd i första hand, i alla fall till att börja med. Utifrån abstraktionsordning, börja med konkreta föremål för att sedan utöka med foto, tecknade bilder och eventuellt text.

Varför visuellt stöd?

Det finns många fördelar med att använda visuellt stöd. De flesta i din barngrupp kan ha nytta av det. En del barn behöver ett visuellt stöd som är utformat efter deras specifika behov. Det visuella stödet i form av bilder eller föremål finns kvar medan ord och meningar försvinner direkt när du har sagt dem (Heide, 2019).

Viktiga motiv

Här är tolv viktiga motiv till varför du ska använda visuellt stöd under förskoledagen.

- Bilder och konkreta föremål finns kvar till skillnad från tal som är flyktigt och försvinner så fort det sagts.
- Det kan hjälpa barnen att förstå vilken information som är den allra viktigaste.
- Det möjliggör för barnen att få mer tid på sig till att ta emot och behandla information.
- Det är neutralt och signalerar varken missnöje eller frustration.

- Det kan underlätta för barnen att uttrycka vad de tänker, tycker och känner.
- Det kan öka barnens självständighet.
- Det kan minska barnens stress och oro.
- Det gör abstrakta samtal och resonemang mer tydliga.
- Det kan göra det tydligt för barnen hur olika delar hänger ihop i ett större sammanhang.
- Det kan stödja barnen att reda ut egna tankar.
- Det kan avlasta arbetsminnet och ge mer tid till att tolka vad som sägs.
- Det kan ge stöd när barnen ska förbereda sig inför en förändring (Pedagog Malmö, 2017).

Olika former av visuellt stöd

Det finns många olika typer av visuellt stöd. Ni kan använda bilder, fotografier, filmer, föremål och gester för att tydliggöra vad som ska hända. Allt visuellt stöd har som syfte att tillföra något för barnen. Ibland behövs väldigt konkret stöd, som att plocka fram en faktisk målarpensel och ibland räcker en bild på en pensel. Ibland kan bildstödet även vara mer abstrakta motiv men viktigast är att ni utgår ifrån barnets utvecklingsnivå och behov.

AKK

AKK står för Alternativ och Kompletterande Kommunikation och är tänkt att fungera stödjande i kommunikation och samspel. Bilder, fotografier och symboler är exempel på olika typer av AKK. Det kan också innehålla tecken från svenskt teckenspråk. Då kallas det istället TAKK – Tecken som AKK (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2015).

TAKK

TAKK, Alternativ och Kompletterande Kommunikationär en metod för att stödja kommunikation. TAKK är inte detsamma som det svenska teckenspråket men bygger på dess tecken. Tecknen används som stöd för språkutveckling tillsammans med tal på den nivå där barnet befinner sig. De förstärker och förtydligar de talade orden och stödjer kommunikationen. Tecknen kan också underlätta språkförståelsen och lärandet och fungera som ersättning till talat språk (Heister Trygg, 2012). Syftet med TAKK är att ge barn redskap för att kommunicera och samspele språkligt innan de helt eller till viss del har erövrat talet (Heister Trygg 2012).

Bilder

Bildstöd handlar om att använda bilder för att tydliggöra något. Symboliska bilder kan förtydliga våra förväntningar och tydliggöra olika steg i aktiviteter. Ni kan använda bildstöd av olika anledningar, till exempel för att tydliggöra de nio frågorna, att kommunicera behov eller att stötta en kommunikation. De barn som inte kan kommunicera verbalt kan också använda bilder för sin kommunikation.

Eftersom bilder finns kvar är det lätt att gå tillbaka till dem för att minnas det som sagts eller det som ska göras. De kan även användas för att förbereda inför en aktivitet och skapa förförståelse (Rutherford et al., 2020).

Fotografier

Fotografier kan hjälpa barnet att minnas och få struktur på sin dag i förskolan (Edfeldt et al., 2019, Bryan & Gast, 2000). I vissa situationer är fotografier ett extra bra bildstöd för barnen eftersom de visar verkligheten som den ser ut. Barn kan behöva av ett aktuellt foto på den pedagog som ska vara med i en aktivitet eller ett foto på den plats som barnet ska befinna sig på under nästa moment.

Fotografier kan också vara bra för att visualisera instruktioner. Om ni märker att fotografier stödjer ett barn är det viktigt att ni uppmuntrar användandet. Även om det ibland ser ut som att barnet inte använder stödet kan det vara viktigt att behålla det ändå. Med tiden kanske det behöver revideras eftersom barnet fortsättningsvis kan vara i behov av det.

Filmer

Film är ofta ett bra visuellt minnesstöd. Det kan till exempel användas för att titta på en utflykt som barnet har varit med på. Barnet får då stöd i att berätta om det som hände på utflykten.

Gester

Gester kan också vara ett visuellt stöd. De kan bidra till ökad förståelse och vara ett bra alternativ till ord. De kan också komplettera verbala uppmaningar eller verbal information. Men det kan vara bra att tänka på att en del barn med autism kan ha svårt att tolka gester.

I arbetslaget kan ni använda beskrivande gester för att förstärka det ni säger. Ni kan exempelvis visa antal med fingrarna eller visa hur stort eller litet något är. Ni kan också använda signalerande gester, till exempel sätta upp handflatan för stopp eller föra ena handens handflata nedåt för att markera lugn.

Språkliga instruktioner som kompletteras med gester ger bättre förutsättningar för förståelse än om man bara säger instruktionerna muntligt (Edfelt et al., 2019). Därför är det så viktigt att ni säger samma sak med munnen som med kroppen, det gäller förstås för alla barn. Risken finns annars att det uppstår en förvirring och att barnen inte förstår vad ni faktiskt vill säga.

Konkreta föremål

Ett sätt att tydliggöra information visuellt för yngre barn eller för barn som inte utvecklat förmågan att tolka bilder, är att använda konkreta föremål. Ett enkelt sätt är att visa en sko för att klä på sig och en hink och spade för att gå ut.

Visuellt stöd i samtal

Visuellt stöd kan vara bra i samtal. Det kan bland annat användas för att sätta ord på tankar och känslor, för att formulera behov och för att ge stöd till barn som har svårt med ögonkontakt. Här följer några exempel på hur du kan använda visuellt stöd i ett samtal.

Skattningsskalor

Skattningsskalor är ett bra stöd för barn som har svårt att kommunicera och uttrycka känslor. En skattningsskala kan till exempel bestå av tre cirklar på ett papper, en som är glad, en som är neutral och en som är ledsen.

I samtalet med skattningsskalor visar du en bild på det som det ska pratas om. Då kan barnet uttrycka sin åsikt genom att placera ut bilden på skalan eller peka på skalan. Det är ett enkelt sätt för barnet att visa vad det känner (Edfelt et al., 2019).

Ritprat och seriesamtal

Språk och tal kan kännas abstrakt och svårt att tolka för barn med NPF eller barn med liknande behov. Med hjälp av seriesamtal och ritprat kan ni som arbetslag göra kommunikationen mer begriplig och tydlig (Gray, 1998, Hedevåg, 2016).

Ritprat och seriesamtal är två visuella stöd som kan användas för många olika syften. Bland annat kan de användas för att prata om något som hänt, för att tydliggöra information och för att förbereda barnet inför en förändring. De kan även användas för att hjälpa barnet att förstå hur någon känner eller tänker och för att förklara saker som är abstrakta eller svåra att greppa (Gray, 1998). Det kan också vara ett konkret sätt att förklara och tydliggöra en leksituation.

Ritprat – för att förklara och förtydliga

Precis som namnet antyder innebär ritprat att rita medan du pratar. Ni förstärker alltså det talade ordet med att rita dess innebörd. När ni ritpratar är sekvens och ordning inte viktigt. Ritpratets bilder ska vara så enkla som möjligt. Det är ett bra stöd för att förklara och förtydliga situationer och miljöer, kommande aktiviteter eller rutiner. Det kan även hjälpa barnet att förstå olika sociala spelregler.

Att använda sig av ritprat kan ge en större medvetenhet och förståelse hos barnet om hur vi påverkar varandra med det vi säger och gör. Det är en hjälp för att göra de osynliga reglerna synliga, att arbeta med empati och att förtydliga olika situationer (Heide, 2019).

Ritprat kan också vara ett stöd när barnet behöver hantera förändringar, som nya personer eller en ny miljö. Det kan även vara till hjälp när ni vill förklara något som är abstrakt som tid, känslor eller vad som är verklighet och vad som är fantasi.

Seriesamtal – för att förtydliga steg för steg

Seriesamtal utvecklades av läraren Carol Gray i USA. Hon och hennes medarbetare utvecklade ett sätt att samtala genom att teckna enkla bilder i sekvenser. Det kallas seriesamtal. Det innebär att man lugnt och i ett långsamt tempo pratar igenom en händelse med barnet, samtidigt som man ritar upp den i likhet med en tecknad serie (Gray, 1994).

Seriesamtal är bra att använda för att förtydliga både positiva och negativa situationer. Genom att rita situationen kan både du och barnet fokusera på det ni pratar om. Tempot blir automatiskt långsammare eftersom vi oftast talar fortare än vi skriver och ritar (Lundkvist, 2011). Det är viktigt att inte bara använda sig av seriesamtal i negativa situationer. Man kan också använda verktyget för att stärka och uppmuntra barnet. Seriesamtal kan vara till hjälp när barnet inte kan se hela bilden av en händelse eller inte förstår varför andra blir ledsna eller arga.

När du och barnet går igenom ett händelseförlopp är det viktigt att du ställer frågor som hjälper barnet att reda ut vad som hände och att reflektera över sina egna och andras känslor. Var noga med att också ta upp vad andra gjorde rätt och fel i situationen. Avsluta med att ge barnet alternativa strategier genom att visa en bild på hur situationen skulle kunna ha lösts istället. Glöm inte att alltid ha som mål att verkligen förstå barnet och vad som hände (Hedevåg, 2016).

Skapar lugn, förutsägbarhet och förståelse

Ritprat och seriesamtal är en visuell konversation mellan två eller flera personer. Konversationen behöver inte vara planerad utan kan bygga på en situation här och nu. Det är viktigt att du introducerar ritprat och seriesamtal i en positiv anda och inte bara använder det för att reda ut en konflikt.

Att rita och förklara det ni pratar om ger en tydlig struktur i och med att bilderna ritas upp systematiskt. Tempot blir dessutom lugnare. Tillsammans går ni igenom den problematiska situationen och försöker hitta lösningar. Det behöver inte bara vara pedagogen som ritar. Barnet och pedagogen kan turas om att rita för att beskriva och förklara för varandra i tur och ordning. Det kan förstärkas ytterligare genom att ni använder samma penna.

Enkla, tydliga bilder

Ritpratets och seriesamtalets bilder ska vara så enkla som möjligt. Streckgubbar symboliserar människorna som är med, tankebubblor visar vad människor tänker och pratbubblor visar vad någon säger (Lundkvist, 2011). Det är också bra att använda symboler och färgkoder. Förtydliga hur personerna känner med glada, arga eller ledsna munnar. Visa vad som är rätt och vad som är fel med hjälp av symboler.

Reflektionsfrågor

Reflektionsfrågorna kan användas enskilt eller i grupp och formuleras om så att de passar olika yrkesgrupper.

Arbetslag

Reflektera över något barn, i behov av visuellt stöd, som ni har mött eller möter i förskolan.

- Kan ni identifiera några utvecklingsområden kring det visuella stödet kopplat till det specifika barnet?
- Hur kan det individuella visuella stödet utvecklas?
- På vilket sätt kan ni som arbetslag främja barnens delaktighet?

Specialpedagog

- Kan du identifiera några utvecklingsområden kring arbetet med visuellt stöd och i så fall vilka?
- Hur kan du främja arbetet med att utveckla det visuella stödet på gruppnivå?

Resursperson

- Ser du behov av förbättringar i tydliggörandet av visuellt stöd? Vilka?
- Finns det något eller några sammanhang där du kan lyfta dina förslag på förbättringar till dina kollegor i arbetslaget?

Referenser

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Natur & Kultur Akademisk.
- Bryan, L. C. & Gast, D. L. (2000). Teaching on-task and on-schedule behaviors to high-functioning children with autism via picture activity schedules. *Journal of autism and developmental disorders*, 30(6), 553–567. <https://doi.org/10.1023/a:1005687310346>
- Edfelt, D., Sjölund, A., Jahn, C. & Reuterswärd, M. (2019). *Tydliggörande pedagogik i förskolan*. Natur & Kultur.
- Erbeli, F. (2019). Translating research findings in genetics of learning disabilities to special education instruction. *Mind, Brain and Education*, 13, 74–79. <https://doi.org/10.1111/mbe.12196>
- Gerland, G. & Aspflo, U. (2015). *Barn som väcker funderingar – se, förstå och hjälpa förskolebarn med en annorlunda utveckling*. Pavus utbildning.
- Gray, C. A. (1994). *Comic strip conversations: Illustrated interactions that teach conversation skills to students with autism and related disorders*. Future Horizons.
- Gray, C. A. (1998). Social stories and comic strip conversations with students with Asperger syndrome and high-functioning autism. I E. Schopler, G. B. Mesibov & L. J. Kuncz (Red.), *Asperger syndrome or high-functioning autism?* Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-5369-4_9
- Hedevåg, K. (2016). *När mallen inte stämmer*. Hedevåg Pedagogik.
- Heide, E. (2019). *Bättre samspel med socialt bildstöd – Handbok för förskola och skola*. Studentlitteratur.
- Heister Trygg, B. (2012). *AKK i skolan: en pedagogisk utmaning. Om alternativ och kompletterande kommunikation i förskola och skola*. Södra Regionens Kommunikationscentrum.
- Ingvar, M. & Eldh, G. (2014). *Hjärnkoll på skolan, och varför barn behöver dig för att lära*. Natur & Kultur Akademisk.
- Kliemann, K. (2014). A synthesis of literature examining the structured teaching components of the TEACCH model employing the use of a visual conceptual model. *The Journal of Special Education Apprenticeship*, 3(2). <https://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1038&context=josea>

- Lorenz, D. (2018). *Stress och psykisk ohälsa hos elever med autism*. Gothia Fortbildning.
- Lundkvist, G. (2011). *När tålamodsburken rinner över*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Mesibov, G. B., Shea, V. & Schopler, E. (2005). *The TEACCH approach to autism spectrum disorders*. Springer Science & Business Media.
- Mesibov, G. B., Shea, V. & Schopler, E. (2007). *TEACCH vid autismspektrumstörning hos barn och vuxna*. Studentlitteratur.
- Mesibov, G. B. & Shea, V. (2010). The TEACCH program in the era of evidence-based practice. *Journal of autism and developmental disorders*, 40(5), 570–579. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0901-6>
- Otero, T. M., Barker, L. A. & Naglieri, J. A. (2014). Executive function treatment and intervention in schools. *Applied neuropsychology. Child*, 3(3), 205–214. <https://doi.org/10.1080/21622965.2014.897903>
- Pedagog Malmö. (2017). *Varför visuellt stöd?* Hämtad 16 september 2021. <https://pedagog.malmo.se/2017/06/27/varfor-visuellt-stod>
- Rutherford, M., Baxter, J., Grayson, Z., Johnston, L. & O'Hare, A. (2020) Visual supports at home and in the community for individuals with autism spectrum disorders: A scoping review. *Autism : the international journal of research and practice*, 24(2), 447–469. <https://doi.org/10.1177/1362361319871756>
- Skollagen (2010:800).
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan. Lpfö 18*. <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan>
- Skolverket. (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4071>
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2015). *AKK i lärandet – för allas rätt att kommunicera*. <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/akk-i-larandet---for-allas-ratt-att-kommunicera-pdf/>
- Wing, L. (2012). *Autismspektrum: handbok för föräldrar och professionella*. Studentlitteratur.